

Szakmai zárójelentés az F 68342 sz.
„A bírósági iratok kézbesítése az Európai Igazságügyi Térségben” c.
OTKA kutatásról

Vezető kutató: Dr. Harsági Viktória

I. A kutatás célkitűzései

A F 68342. számú „A bírósági iratok kézbesítése az Európai Igazságügyi Térségben” c. OTKA kutatás 2007. július 1-jétől 2010. június 30-ig tartó három éves időszakban zajlott. Az „F” jelzésű OTKA programok társkutatók bevonását nem teszik lehetővé, így a munka egyszemélyes kutatásként valósult meg.

A kutatásnak a pályázatban megjelölt célkitűzése *a bírósági iratok kézbesítése kérdéskörének elemzése*, mely az ott leírtak szerint: „egy önmagán túlmutató és a nemzeti, valamint európai polgári eljárásjogban komplexen jelen levő kérdés, amely számos más jogintézménnyel van kölcsönhatásban. A kutatás célja az összefüggések feltárása, az átfogó elméleti vizsgálódás – főképp a téma nemzetközi (európai) vetületeit érintő módon. A hiánypótló és az eddigi kutatásokat kiegészítő, elmélyítő munka fő iránya az aktuális nemzeti és nemzetközi jogalkotási folyamatok elemzése, az európai fejlődési tendenciák feltérképezése és folyamatos nyomon követése, a külföldi modellek tanulságainak összegzése” a munkatervben részletezett ütemezéssel.

II. A kutatás menetének és eredményeinek összegzése

I. A kutatás első időszakában a határon átnyúló kézbesítés elméleti alapkérdései kerültek a kutatómunka középpontjába. Az elsőként megjelent tanulmányokban a témavezető szem előtt tartotta, hogy a kézbesítés szabályai az európai polgári eljárásjog jogforrásaiba komplex módon ágyazódnak be, ezért a szabályozási környezetükkel együttesen kerültek elemzésre a vizsgált elméleti problémák. Ahogy a pályázatban is említést nyert: „a kézbesítés problematikája az európai polgári eljárásjog legtöbb dokumentumában felbukkan, számos eljárásjogi intézménnyel mutat összefüggést”. E gondolatra építve született meg a kutatás első mérőföldkövét jelentő átfogó elemzés a vezető kutató tollából „Az időtényező szerepe a határon átnyúló jogvitákat szabályozó európai közösségi jogforrásokban” címmel, mely az „Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére” c. (szerkesztők: Harsági Viktória / Wopera Zsuzsa) tanulmánykötetben jelent meg a HVG-ORAC Kiadó gondozásában.

2. 2007 november 17-én a témavezető a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnökének felkérésére „*A határon átívelő okiratforgalom magyar szemszögből*” címmel tartott előadást a 19. Közép-európai Közjegyzői Kollokviumon Keszthelyen. Az előadás szorosán kapcsolódott a kutatás témájához.

3. Az elméleti alapkérdések feltárása után a kutatás az igazságszolgáltatás elektronizálásával és a modern információs technológia alkalmazásával kapcsolatos kérdésekre koncentrált. Ebben a körben elektronikus eszközök igénybevételének határait és az eljárási alapelvekkel való viszonyára mutatott rá a témavezető. „Az elektronikus eljárás hatása a polgári eljárás klasszikus alapelveire” című előadása, mely a „Das elektronische Zivilverfahren in österreichischen und ungarischen Justiz” c. az Austrian Science and Research Liason Office támogatásával megszervezett konferencián hangzott el Pécsen, 2007. november 9-én. Az előadás írott formában a következő évben jelent meg [Harsági, Viktória: *Az elektronikus eljárás hatása a polgári eljárás jog klasszikus alapelveire*. In: Kengyel, Miklós (ed.): *Az elektronikus polgári eljárás az osztrák és a magyar igazságszolgáltatásban. / Das elektronische Zivilverfahren in der österreichischen und ungarischen Justiz*. Dialóg Campus, Pécs, 2008, 19–32. p.].

4. A témavezető 2008. július 3-13 között a mainz-i Johannes Gutenberg Egyetem könyvtárában végzett kutatómunkát. Ennek eredményeképpen készítette el 2008 őszén a kézbesítés emberi jogi aspektusaival, a védekezés jogával, a kézbesítés hibáival, valamint azok orvoslásával, illetőleg az Európai Bíróság vonatkozó joggyakorlatával foglalkozó tanulmányát, amely „*A határon átnyúló kézbesítés és az alperes (kötelezett) védelme az Európai Unióban.*” címmel jelent meg (in: *Iustum Aequum Salutare*, III., 2008/4. 129–142. p.). 2008 őszén két konferencián vett részt az OTKA kutatás keretében: a Valenciai Egyetem és a Polgári Eljárásjogi Világszervezet közös szervezésében 2008. november 6-8. között Gandiában „*Oral & Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure.*” c. megrendezett és a Heidelbergi Egyetem és az Institute for Private International and Comparative Law által szervezett „*Conference on Arbitration and EC Law – current issues and trends.*” c. Heidelbergben, 2008. december 5–6.-án megrendezett konferencián.

5. A témavezető a munkatervében azt vállalta, hogy 2008-tól kezdődően a kutatás súlypontját áthelyezi a nemzetközi és európai polgári eljárásjogi szabályokra, különös tekintettel a nemzeti szabályok sokféleségéből adódó nehézségekre. A kutatás eredményeit a „*Der Einfluss des Europäischen Zivilverfahrensrechts auf die nationalen Rechtsordnungen*” címmel Németországban a Nomos Kiadó gondozásában megjelent 230 oldalas tanulmánykötetben [Baden-Baden, ISBN 9783832945992] publikálta, amelynek társszerkesztője és (két tanulmány tekintetében) társszerzője is volt. Az általa jegyzett két fejezet mindegyike tartalmaz az OTKA kutatás témakörébe tartozó részeredményeket. A „*Der Einfluss des Europäischen Zivilverfahrensrechts auf das ungarische Verfahrensrecht* (111–131. p.) és a „*Generalbericht*” (193–218. p.) a *munkatervben 2008 és 2009 évre vállaltakhoz kapcsolódnak* (téma-specifikus összehasonlító jogi kutatás, illetve az európai polgári eljárásjognak a nemzeti jogra gyakorolt hatása, ezek kapcsolódási pontjai). A kötet újszerűsége az, hogy a közép-európai régióban (elsősorban az új tagállamokban) vizsgálja az európai polgári eljárásjognak a nemzeti eljárásjogokra gyakorolt hatását, ami ezidáig a nemzetközi szinten is kevésbé kutatott területnek mondható. A tanulmánykötetben szereplő nemzeti jelentések a kutatás későbbi időszakában, a kutatás eredményeit összegző könyv megírásánál is megkerülhetetlen alapot jelentettek.

6. A kutatás második felében alapvető változások mentek végbe mind a hazai, mind pedig a közösségi jogalkotás területén. 2009-ben fogadta el a parlament az elektronikus kézbesítés bevezetéséről szóló 2009. évi LII. törvényt. A bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről szóló 1348/2000/EK tanácsi rendeletet pedig 2008. november 13-án váltotta fel

az 1393/2007/EK rendelet. A joganyag változása szükségessé tette a kutatómunka átstrukturálását, az új jogforrások nyomán kialakuló jogalkalmazási gyakorlat bevárását. Erre tekintettel a kutatási eredmények közzélése a kutatás utolsó évére ütemeződött át (lásd 10. pont).

7. Már a kutatási terv összeállításakor felmerült a „látszólag kis téma” komplexitásának problematikája. A kézbesítés kérdése ugyanis szinte kivétel nélkül minden eddigi az európai polgári eljárásjog területén elfogadott közösségi jogforrásban jelentős szerepet játszik. Erre már a pályázat kutatási terve is rámutatott: „Az európai polgári eljárásjog által felölelt eddigi területnek is lényeges sajátossága, hogy a kézbesítés kérdése majd minden dokumentumban ott szerepel, mint bizonyos szabályok alkalmazásának előfeltétele. Nem beszélve arról, hogy a szabályszerű kézbesítés követelménye számos eljárási alapelv érvényesülésének biztosítója, (úgy mint pl. a kétoldalú meghallgatás elve vagy a fair eljárás követelménye).” A témavezetőnek több olyan munkája jelent meg, amelyben e kérdések taglalásra kerültek. E körbe sorolható „*A kézbesítés szerepe az európai polgári eljárásjog forrásaiban.*” c. tanulmány, ami a *Iustum Aequum Salutare* c. folyóirat 2009/4. számának 53–63. oldalain jelent meg. Szintén ide tartozik a 2009 őszen megjelent „*Európai polgári eljárásjog*” c. tankönyv [Osiris Kiadó, Budapest, 2009, 366 p.] is, ennek a témavezető fele részben társszerzője. A könyv, habár második kiadás, de mind módszerében, mind tartalmában gyökeresen átdolgozásra került. Ennek az V., XI., XII. fejezetei (167–190, 301–318, 319–336. p.) tartalmazzák az OTKA kutatás témájához tartozó részeredményeket.

8. A témavezető 2009 márciusában az OTKA kutatás keretében részt vett a Wissenschaftliche Vereinigung für Internationales Verfahrensrecht „Litigation in England and Germany” címmel Oxfordban rendezett konferenciáján. A kutatás záró évében további két konferencián való részvétel részleges finanszírozása valósult meg az OTKA kutatás terhére: Tagung der Vereinigung der Zivilprozessrechtslehrer [Bécs, 2010. április 7–10.], ill. „Gesetzliche Regelung der alternativen Streitbeilegungen in der Ukraine. Welt- und Nationalpraxis ADR” [Lviv (Lemberg). 2010. május 28.].

9. A témavezető „*A külföldi címzett megfelelő tájékoztatása a kézbesítés során, avagy a nyelvhasználat kérdése*” címmel tanulmányt küldött „Az információ a polgári perben. Tanulmányok Farkas József emlékére” című tanulmánykötet számára (Dialóg Campus Kiadó, 2010, Pécs-Budapest, 32–51. p.)

10. A kutatás utolsó feléve a kutatás eredményének összegzésére és a folyamatban levő kéziratok befejezésére, publikálására szolgált. A 2010 tavaszán megjelent tanulmány (Harsági, Viktória: *A fordítás szükségessége a határon átnyúló kézbesítés során.* Magyar Jog, 2010/3, 144–152. p.) részletesen feldolgozza az Európai Bíróságnak az 1348/2000/EK rendelet 8. cikkéhez kötődő esetjogot. Ebben az időszakban fejezte be a témavezető az elektronikus kézbesítéssel kapcsolatos kutatását is. Ennek eredményeit két – azóta megjelenésre elfogadott – tanulmányban foglalta össze: „*Az elektronikus kommunikáció hatása a polgári igazságszolgáltatásra, különös tekintettel az elektronikus kézbesítés és ügykezelés kérdésére*” c. a Magyar Jogban, „*Az elektronikus kézbesítésről – külföldi példákon keresztül*” c. pedig az Infokommunikáció és Jog c. szakfolyóiratban jelenik meg. Végezetül elkészült egy átfogó képet adó összehasonlító jogi tanulmány is az egyes jogrendszerek különböző kézbesítési megoldásairól, amely „*Jogcsaládok eltérő koncepciói a kézbesítés intézményéről*” címmel várhatóan a Jogtudományi Közönyben jelenik meg.

11. A tervek közt szerepelt a *kutatás eredményeit összefoglaló könyv* megjelentetése a kutatómunka utolsó évében. Ennek kiadására a HVG-ORAC kiadó vállalkozott. A 200 oldal meghaladó terjedelmű kézirat elkészült, könyv alakban várhatóan 2010 szeptemberében fog megjelenni „*Kézbesítés a polgári jogvitákban határok nélkül*” címmel. Arra tekintettel, hogy a könyv a zárójelentés készítésének időpontjában még nem jelent meg, szükségesnek látszik a

struktúrájának vázolója. Öt nagyobb fejezetben foglalja össze a kutatási eredmények főbb irányvonalait, amelyek a következő témaköröket dolgozzák fel:

I. fejezet: Elméleti kérdések összehasonlító jogi megközelítésben

1. A kézbesítés intézménye az érdekek kereszttüzében
2. A kézbesítés jelentősége
3. A kézbesítés főbb modelljei
4. Kézbesítés Közép- és Kelet-Európában
5. A kézbesítés az angolszász jogrendszerben
6. A kézbesítés a romanista jogcsaládban
7. A kézbesítési módok a különböző kézbesítési rendszerekben
8. Helyettes átvevő részére történő kézbesítés különféle megoldásai
9. Kézbesítési megbízott
10. Kézbesítési hely és idő
11. Fiktív kézbesítési módok – hirdetményi kézbesítés
12. Fiktív belföldi kézbesítés külföldi fél részére – „remise au parquet”

II. fejezet: A hagyományos kézbesítés aktuális kérdései Magyarországon

1. A kézbesítés fogalma
2. A kézbesítés módja
3. A kézbesítés időpontja és a kézbesítési vélelem
4. A hirdetményi kézbesítés
5. Végrehajtói kézbesítés

III. fejezet: Az elektronikus kézbesítés

1. Bevezető gondolatok
2. Elektronikus igazságszolgáltatás és a perhatékonyság követelménye
3. Önkéntes és kötelező elektronikus kapcsolattartás
4. A kommunikáció formája
5. Ízelítő fejlettebb külföldi rendszerekből
6. A magyar szabályozás

IV. fejezet: Határon átnyúló kézbesítés az Európai Unió tagállamaiban

1. A kézbesítésre irányuló jogsegély intézményének fejlődése
2. A rendelet hatálya
3. A továbbítás általános jellemzői
4. Az iratok fordítása
5. Kézbesítési módok
6. Átvevő és átvevő intézmények
7. A központi szerv szerepe
8. Az intézményközi továbbítás folyamata
9. A bírósági iratok egyéb továbbítási és kézbesítési módjai
10. Az alperes mulasztása

V. fejezet: A kézbesítés szabályai az európai polgári eljárásjog más forrásaiban

1. A kézbesítés szerepe az ún. Brüsszel-I. rendeletben
2. A kézbesítés szabályrendszere a nem vitatott követelésekről szóló rendeletben
3. A kézbesítés szerepe az európai fizetési meghagyásról szóló rendeletben
4. A kis értékű követelésekről szóló rendelet kézbesítésre vonatkozó rendelkezései

III. A költségvetéstől való jelentősebb eltérések indokolása

A kutatás három éve alatt *két alkalommal kértünk átcsoportosítást a költségvetésben*, mindkettőre megkaptuk az engedélyt.

Az elsőre 2010 februárjában került sor. Ekkor a 3.3 (egyéb költségek) költségvetési soron levő 377.000,-Ft összegnek a 3.2 (készletbeszerzés) költségvetési sorra történő átcsoportosítását kértük a következő indokok alapján. A kutatás költségtervében az ún. egyéb költségekre (3.3. költségvetési sor) összesen 377.000,-Ft-ot terveztünk. Ezt az összeget az eredeti tervek szerint belföldi kiküldetésre, illetve nagyjából a kutatás eredményeinek publikálásának költségeire szánva állítottuk be költségvetésbe. Az összeg felhasználásra az átcsoportosítási kérelem előterjesztéséig nem került sor, mivel a kutatás részeredményeinek megjelentetése nem eredményezett költséget, belföldi kiküldetésre nem került sor. A kutatás eredményeit összegző monográfiát megjelentető HVG-ORAC kiadóval való kedvező megállapodás eredményeképpen a zárójelentés II.12. pontjában megjelölt könyv publikálása nem okozott költséget az OTKA projektben. Mindezekre tekintettel a 3.3 soron rendelkezésre álló maradványösszeget (2007–2009 évek), valamint a 2010 évre tervezett összegek átcsoportosítására engedélyt kaptunk, és az összeget *szakkönyvek beszerzésére* fordítottuk.

A második átcsoportosításra a kutatás utolsó hónapjában kértünk és kaptunk engedélyt. Ekkor a 3.1 (külföldi utazás, konferencia, dologi kiadás) költségvetési sorról 122.413,-Ft összeget a 4. (befektetett eszközök) költségvetési sorra történő átcsoportosítását kértük. A 3.1-es külföldi utazás, konferencia, dologi kiadás sorra 2010-ben 166.000,-Ft-ot terveztünk, maradványként áthoztunk előző évről 196.409,-Ft-ot. Ebben az évben 239.996,-Ft-ot használtunk fel tanulmányútra. A fennmaradó 122.413,-Ft-ot csoportosítottuk át 4. befektetett eszközök sorára, és egy projektor beszerzésére használtuk fel. A fenti összeget külföldi utazásra már nem tudtuk felhasználni. A kutatás eredményeit a kutatási tervnek megfelelően szeretnénk az oktatásba is beépíteni. A szemléltetésre kívánjuk használni a megvásárolt projektort (főképp az elektronikus kézbesítés tekintetében).

IV. A kutatás jelentősége, hasznosítási lehetőségei

A munka folyamatát némiképp nehezítette, ám egyúttal a kutatás jelentőségét is fokozta, hogy a három éves időszak alatt Magyarországon is megindult a polgári eljárás intenzívebb elektronizálása. A parlament elfogadta az elektronikus kézbesítést általánosan szabályozó 2009. évi LII. törvényt. Ennek szakaszos hatálybalépését a kutatás lezárása előtti napokban átlagosan egy évvel elhalasztották, ami a folyamattal kapcsolatos bizonytalanságokat, az átfogó koncepció hiányát is tükrözi. Ez a tény fokozza annak igényét, hogy a szabályozás újragondolásához a kutatás eredményeivel egyfajta tudományos háttérrel biztosítsunk. Így a korábban vártaktól markánsabbá válhat a hasznosíthatóság. A kutatás eredményeit a kutatási tervvel összhangban széles körben szeretnénk hasznosítani. Az egyetemi alapképzésben elsődlegesen egyes alternatív tárgyak oktatásában, valamint összehasonlító és európai polgári eljárásjogi posztgraduális képzésekben hasznosíthatók. Segítheti a jogalkalmazók munkáját egy olyan területen- ahol a téma újdonságából adódóan az eltelt idő rövidsége miatt még nem

szerezhettek kellő jártasságot. Az európai tanácsi rendeletek alkalmazásának elősegítése kapcsán tett megállapítások, kritikai észrevételek és a jogalkotóhoz címzett de lege ferenda javaslatok ösztönzőleg hathatnak a jövőbeli kodifikációs folyamatokra. Az eredmények más kutatási programokhoz alapot nyújthatnak, azok kiindulópontjául is szolgálhatnak.

Budapest, 2010. július 8.

Dr. Harsági Viktória
vezető kutató